

Х. О. Патицька

Теоретичні засади визначення центр-периферійних взаємодій в умовах соціально-економічної диференціації регіонального розвитку

Серед ключових завдань в умовах проведення реформи адміністративно-територіального устрою та фінансової децентралізації в Україні – зниження рівня просторових соціально-економічних диспропорцій розвитку територій та забезпечення повсюдності високої якості життєдіяльності населення та розвитку бізнес-середовища. Це ставить питання центр-периферійних взаємодій серед домінуючих в умовах розвитку соціально-економічного простору країни, вимагає окреслення зон впливу центрів та особливостей активізації адаптуючої та стимулюючої ролей, які вони виконують як «полоси росту» та генератори інноваційних зрушень у територіальному розвитку. Досліджено наукові підходи до визначення парних категорій «центр-периферія». Аргументовано потребу виокремлення подвійної природи центр-периферійних взаємодій як явища – топологічної та метричної. Зроблено порівняння характеристик центру, напівпериферії та периферії, виявлено притаманні їм особливості. Визначено суть центр-периферійних взаємодій у регіоні як процесу безпосереднього або опосередкованого взаємного впливу центру та периферії в умовах просторової нерівності та соціально-економічної диференціації регіонального розвитку, який характеризується циклічною причинною залежністю сторін і результується зміною динаміки їх розвитку. Запропоновано типізацію центр-периферійних взаємодій у територіальному вимірі. Обґрунтовано потребу у дослідженні центр-периферійних взаємодій в регіоні в умовах адміністративно-фінансової децентралізації в Україні в контексті дослідження похідних за способом виникнення взаємодій.

Ключові слова: центр-периферійні взаємодії, регіон, центр, периферія, соціально-економічна диференціація регіонального розвитку.

Постановка проблеми. Основними завданнями проведення реформ в Україні у напрямі децентралізації є подолання проблем територіально-економічної диференціації та забезпечення рівного доступу населення до якісних соціальних послуг і створення сприятливого життєвого середовища на всій території країни. Це вимагає вивчення та проведення комплексного аналізу ендogenous потенціалу регіонів, його формування і використання, а також виявлення та обґрунтування системних взаємодій та впливів у регіоні.

У цьому контексті на особливу увагу заслуговує питання формування та розвитку центр-периферійних взаємодій у регіоні, яке на сучасному етапі актуалізувалося через проведення адміністративно-територіальної реформи і фінансово-управлінської децентралізації в напрямі посилення ролі регіонального і локального рівнів управління та передбачає визначення впливу центрів різних функціонально-ієрархічних рівнів на соціально-економічний розвиток території.

Аналіз останніх досліджень. Складність і багатоаспектність центр-периферійних взаємодій як явища пояснює існування широкого кола науково-теоретичних підходів і концепцій до визначення суті парних категорій «центр-периферія», передумов, чинників та наслідків формування і розвитку взаємодій на цьому рівні. Серед вітчизняних науковців дослідженням цього питання займалися О. Денисенко, О. Мельничук, М. Мельник, Є. Маруняк, К. Мезенцев, Н. Мезенцева, І. Пилипенко, Г. Підгрушний, С. Шульц та інші. Водночас теоретико-методологічна розробленість поняття вітчизняними науковцями здійснена переважно у межах соціальної географії в частині дослідження динамічності суспільно-географічного простору. Частково вона розвинена в межах досліджень розвитку ринку праці міста та прилеглої території, зокрема міграційної активності жителів прилеглої до міста території, та визначення особливостей формування транспортної системи. Натомість комплексному вивченню взаємозв'язків між центром і периферією в контексті забезпечення соціально-економічного розвитку території приділено

недостатньо уваги, що не дозволяє сформувати цілісне розуміння центр-периферійних взаємодій та виявити залежність рівня соціально-економічного розвитку території від доступності до центру з відповідним функціонально-ієрархічним статусом і наявною динамікою розвитку.

Метою статті є розкриття та обґрунтування теоретико-методологічної сутності центр-периферійних взаємодій в умовах соціально-економічної диференціації регіонального розвитку.

Основні результати дослідження. Дослідження доцільно розпочати з внесення чіткості у визначення понять «центр» і «периферія» як взаємозалежних категорій та виділення зв'язків між ними.

І. Пилипенко, досліджуючи поняття «центр-периферія», зауважує, що воно характеризує ієрархічну впорядкованість множини географічних об'єктів і пояснює неоднорідність геопростору [1, с. 49]. Він виділяє подвійну природу центр-периферійних взаємодій як явища: топологічну та метричну. Топологічна природа взаємодій на рівні «центр-периферія» є первинною, оскільки саме просторова диференціація місць забезпечує їх ієрархію та впорядкованість. Однак у процесі розвитку топологічні «центр-периферія» набувають метричних характеристик – змінюються під впливом демографічних, інфраструктурних, соціально-економічних та інших чинників.

Більшість вітчизняних науковців, які досліджували особливості формування та розвитку центр-периферійних взаємодій (О. Денисенко, О. Мелиничук, М. Мельник, Є. Маруняк, К. Мезенцев, Н. Мезенцева, І. Пилипенко, Г. Підгрушний, С. Шульц), погоджуються з думкою, що такі взаємодії виникають у результаті самоорганізації геопростору. Він характеризується багаторівневістю та ієрархічністю, а відтак впливає і на багаторівневість системи «центр-периферія», що ускладнює можливість чіткої делімітації периферійних зон.

Визначення центру не є складним завданням, оскільки, порівняно з прилеглою територією, він характеризується концентрацією і різноманіттям ресурсів та функцій, а також стійкою розгалуженою системою зв'язків різного ступеню залежності, які включають як зв'язки з іншими центрами, так і взаємодії з периферією. До основних ознак центру належать: багатофункціональність, репрезентативність, комунікаційна доступність, інноваційність, інтегрованість, адаптивність та унікальність [2, с. 26].

Водночас поряд з категорією «центр» доцільно виділити поняття «полюс зростання». Хоча здебільшого ці поняття співвідносяться, під полюсом зростання слід розуміти територію, в межах якої відбувається концентрація економічно та суспільно значущих функцій і конкурентних переваг, ефективне використання яких сприяє соціально-економічному розвитку регіону або навколишньої території. Як зауважують К. Мезенцев, Н. Мезенцева та Г. Підгрушний [3, с. 33], полюсам зростання притаманні такі особливості:

по-перше, порівняно вища, ніж у навколишніх господарських центрах, динаміка розвитку, яка результується ускладненням їхньої внутрішньої економічної, соціальної та організаційної структури;

по-друге, активна реалізація зовнішніх функцій та вплив на соціально-економічний розвиток прилеглої території.

Вагомим є дослідження ролі центру як своєрідного «локомотиву» розвитку регіону у праці В. Грицяя, Г. Іоффе та А. Трейвіша [4, с. 35-42], які вказують на залежності розвитку механізму функціонування територіальних систем типу «центр-периферія» від постійної якісної трансформації соціально-економічних взаємодій в межах центру. Центр є ядром зростання для навколишньої території, якщо він вчасно реагує на зовнішні виклики та умови розвитку шляхом формування нових функцій, концентрації нових галузей та виробництв, появи нових зв'язків, зміни кваліфікаційного складу робочої сили та соціального складу населення. Водночас вони акцентують на важливому аспекті взаємодії центру та периферії – так званій «дифузії застарілих інновацій» – виробництва, які більше

не відповідають статусу центру як генератора новацій, поступово витісняються на периферію. Цей процес відіграє суттєву роль у переданні імпульсів зростання від центру до периферії, стимулюючи розвиток останньої, хоча водночас і засвідчує жорстку підпорядкованість центру.

Суттєво доповнили визначення чинників, які стимулюють формування імпульсів розвитку ядер та їх впливу на периферію, Г. Підгрушний та О. Денисенко [5, с. 28]. До таких чинників вони віднесли:

- 1) функціонування міст як потужних «ринків товарів і послуг» (це сприяє залученню на територію виробників та надає їм додаткові переваги від «економії на масштабі» та скорочення логістичних затрат);
- 2) економію витрат завдяки розвинутості та концентрації на території міст інженерної, соціальної, виробничої інфраструктури, ресурсів і людського капіталу;
- 3) ущільнення комунікативного простору та міжособистісних зв'язків, що сприяє виникненню інновативних ефектів;
- 4) зростання вартості землі, нерухомоті та інших ресурсів у межах ядер завдяки високому рівню їх розвитку, що забезпечує «виштовхування» на прилеглі території окремих видів виробництв;
- 5) динамічність соціального середовища.

Як уже зазначалося, розвиток території навколо центру як ядра економічного зростання прямо залежить від сприйняття нею імпульсів, що генеруються центром, та внутрішнього потенціалу до розвитку. Це суттєво ускладнює окреслення зон впливу центру та обґрунтування особливостей, ознак та функцій периферії. Окрім того, впродовж тривалих наукових досліджень більше уваги приділялося вивченню центрів як осередків впливу на соціально-економічний розвиток території. Утім, саме периферія характеризується суттєвою різноманітністю за типами, геопросторовим масштабом і різницею сприйняття зовнішніх впливів, що ускладнює її дослідження.

Сьогодні можна зустріти різні підходи до визначення периферії як економічної категорії. На увагу заслуговує підхід М. Дністрянського, який трактує її як частину суспільного простору, в межах якої швидкість суспільних процесів мінімальна або їх вектор не збігається з вектором розвитку ядер суспільного життя, до яких відносяться великі та середні міста [6, с. 85].

Я. Тимошик, ґрунтовно досліджуючи праці норвезького політолога С. Роккана, зазначає, що периферійність має політичний, економічний і культурний виміри та характеризується залежністю від центру, що результується обмеженістю ресурсів та обмеженою можливістю керувати власними справами (це дало йому підстави виділити три ознаки периферійності: віддаленість від центру, залежність від центру, відмінність від центру) [7, с. 67]. «Периферія є залежною і контролює, в кращому випадку, лише свої власні ресурси, вона ізольована від усіх регіонів окрім центрального; не вносить значного внеску до загального потоку комунікацій усередині певної території, не володіє універсальною культурою, не утворює самодостатнього цілого, має значення лише для обмеженого кола осіб і не домінує на певній території» [8, с. 118-119].

Водночас на існуванні взаємної залежності між центром та периферією наголошують Н. Крестовська та О. Мельничук: неефективність периферії призводить до втрати центром своїх властивостей. Зокрема, Н. Крестовська в цьому контексті акцентує на ускладненні процесів урбанізації через відсутність правового вирішення проблеми розвитку сільських територій [9, с. 36]. Натомість О. Мельничук вказує на правову інституціоналізацію периферійності, яка, на її думку, можлива лише на локальному рівні центрo-периферійних взаємодій, коли міста-центри оформлюють і структурують навколо себе прилеглу територію [10, с. 25].

Науковий колектив під керівництвом М. Мельник звертає увагу на неоднорідність периферії та поділяє її на внутрішню (ближню), яка пов'язана з ядром та одержує від нього імпульси до розвитку, і зовнішню (дальню), мобілізуючий вплив

на яку відсутній [11, с. 112]. Тому, аналізуючи периферійність та проблему різниці сприйняття імпульсів з центру, більшість науковців підтримують доцільність типізації просторових зон за різницею інтенсивності впливу основного ядра та виділяють ареали центрального, напівпериферійного та периферійного типів (табл. 1), зокрема соціально-економічні лакуни (ареали з периферійними ознаками, які характеризуються відсутністю передумов до розвитку за безпосередньої близькості до центру).

Таблиця 1
Порівняльна характеристика центру, напівпериферії та периферії в контексті дослідження
центро-периферійних взаємодій

Характеристика	Центр	Напівпериферія	Периферія
Територіальна структура	Урбанізований район, що має тенденції до розширення. Висока територіальна концентрація населення та господарства	Активна урбанізація. Висока або середня територіальна концентрація	Прискорена поляризація території. Спрямованість на збереження традиційних соціально-економічних укладів. Можлива деградація поза впливом полюсів росту
Динаміка розвитку	Стійкі темпи зростання	Динамічний, проте нестійкий розвиток	Нестійкий розвиток за низького початкового рівня
Економічна структура	Висока питома вага не виробничої сфери у структурі виробництва та тенденції до її зростання. Концентрація управлінських функцій та генерація інновацій. Перманентна структурна перебудова та «вимивання» старих виробництв	Концентрація виконавчих функцій за їх залежності від центру. Розвиток галузей з готовою технологією. Висока частка зайнятих у промисловому виробництві. Притаманна маятникова міграція населення	Висока частка зайнятих у традиційних галузях первинного сектору та сфери послуг. Слабка внутрішня інтеграція та обмежена участь населення в різних формах поділу праці. Притаманна маятникова міграція населення
Соціальна структура	Поляризація соціальної структури населення. Орієнтування населення на підвищення свого статусу	Гомогенний соціальний склад населення. Орієнтування на посилення та підвищення заробітку за посилення соціальної нерівності	Перевага працівників з традиційними навичками аграрної праці. Гомогенний склад населення. Орієнтування на збереження традиційних життєвих цінностей, можливий конфлікт з новими вимогами та нормами
Розподіл функцій	Ринково-підприємницькі; кредитно-фінансові і банківські; академічні науково-інноваційні; культурно-освітні; комунально-побутові; репрезентативні; інформаційні; комунікаційні; інфраструктурні	Прикладні науково-освітні; спеціалізовані освітні; культурні; сельбищного (житлового) розвантаження ядра; рекреаційно-оздоровчі; аграрні високотехнологічні; виробничі; енерговиробничі; інфраструктурні; природоохоронні; природоохоронні; транспортного розвантаження ядра	Аграрні низькотехнологічні; природоохоронні; утилізація та перероблення ТВП

Джерело: складено на основі [4, с. 35-42; 12, с. 126-27; 13, с. 143].

Таким чином, різниця між центром та периферією як ключовими суб'єктами формування центрo-периферійних взаємодій полягає у таких специфічних властивостях:

- існування структурного розриву між центром та периферією як наслідку різночасового та хвилеподібного розповсюдження інновацій;
- різновекторність впливів у системі взаємодій центру та периферії: якщо для центру характерні відцентрові тенденції впливу, то для периферії – доцентрові;
- притаманність центру диверсифікованої суспільної структури та ускладнення соціально-економічних функцій, висока концентрація населення, а відтак і суспільних об'єктів та явищ; периферії – симплікація та спрощення економічної та соціальної структур, деконцентрація суспільної діяльності;
- різновекторність інтеграційних процесів: якщо центру притаманні процеси інтеграції та посилення взаємозв'язків між суб'єктами і групами, то для периферії – дезінтеграційні процеси, які з часом результуються процесами самоізоляції території та формування «периферійної» ментальності.

Враховуючи спрямованість цього дослідження на вивчення особливостей формування та розвитку центрo-периферійних взаємодій в регіоні, зауважимо, що розглядати поняття «центрo-периферійні взаємодії» доцільно як процес безпосереднього або опосередкованого взаємного впливу центру та периферії в умовах просторової нерівності та соціально-економічної диференціації регіонального розвитку, який характеризується циклічною причинною залежністю сторін і результуються зміною динаміки їх розвитку.

Досліджуючи напрацювання з питань теоретичного визначення сутності центрo-периферійних взаємодій, слід акцентувати на ключових особливостях взаємодії центру та периферії, а саме:

1) різниці інтенсивності впливу центру на периферію, що пов'язано з гетерогенністю території щодо проходження та сприйняття нею імпульсів розвитку з центру;

2) залежності рівня сприйняття територією імпульсів, що генеруються центром, від її внутрішнього потенціалу до розвитку та здатності до сприйняття впливів;

3) існуванні синергетичного ефекту від поєднання та накладання один на одного чинників, які в умовах центрo-периферійної взаємодії підсилюють один одного та продукують додаткові соціальні та економічні ефекти – імпульси розвитку – і в ядрі, і довкола нього;

4) визначенні центру та периферії не як статичних, а таких, що здатні до трансформації; отже, можна говорити про безперервний процес формування центру та периферії та їх змінний характер (наявність або відсутність певних умов і ресурсів розвитку, рівень розвитку людського капіталу, готовність населення та місцевих еліт до сприйняття інновацій та активність такого сприйняття впливає на розвиток периферії, внаслідок чого периферія може набувати ознак напівпериферії, а напівпериферія – ознак центру і навпаки).

Узагальнюючи наукові напрацювання та наявний досвід дослідження формування та розвитку центрo-периферійних взаємодій у територіальному вимірі, вважаємо за доцільне розширити типізацію цього суспільно-географічного явища задля полегшення вивчення особливостей його розвитку на різних рівнях територіальної організації та спрощення аналізу в умовах сучасних реформ в Україні (рис. 1).

На увагу заслуговує виділення двох типів центрo-периферійних взаємодій за способом виникнення – базових (природних, сформованих унаслідок неоднорідності та самоорганізації геопростору) та похідних (штучних, управлінських, які виникають через свідоме надання центральних або периферійних функцій певним територіям).

У нашій державі триває реформа адміністративно-територіального устрою та децентралізація, через що відбулося укрупнення базових адміністративно-

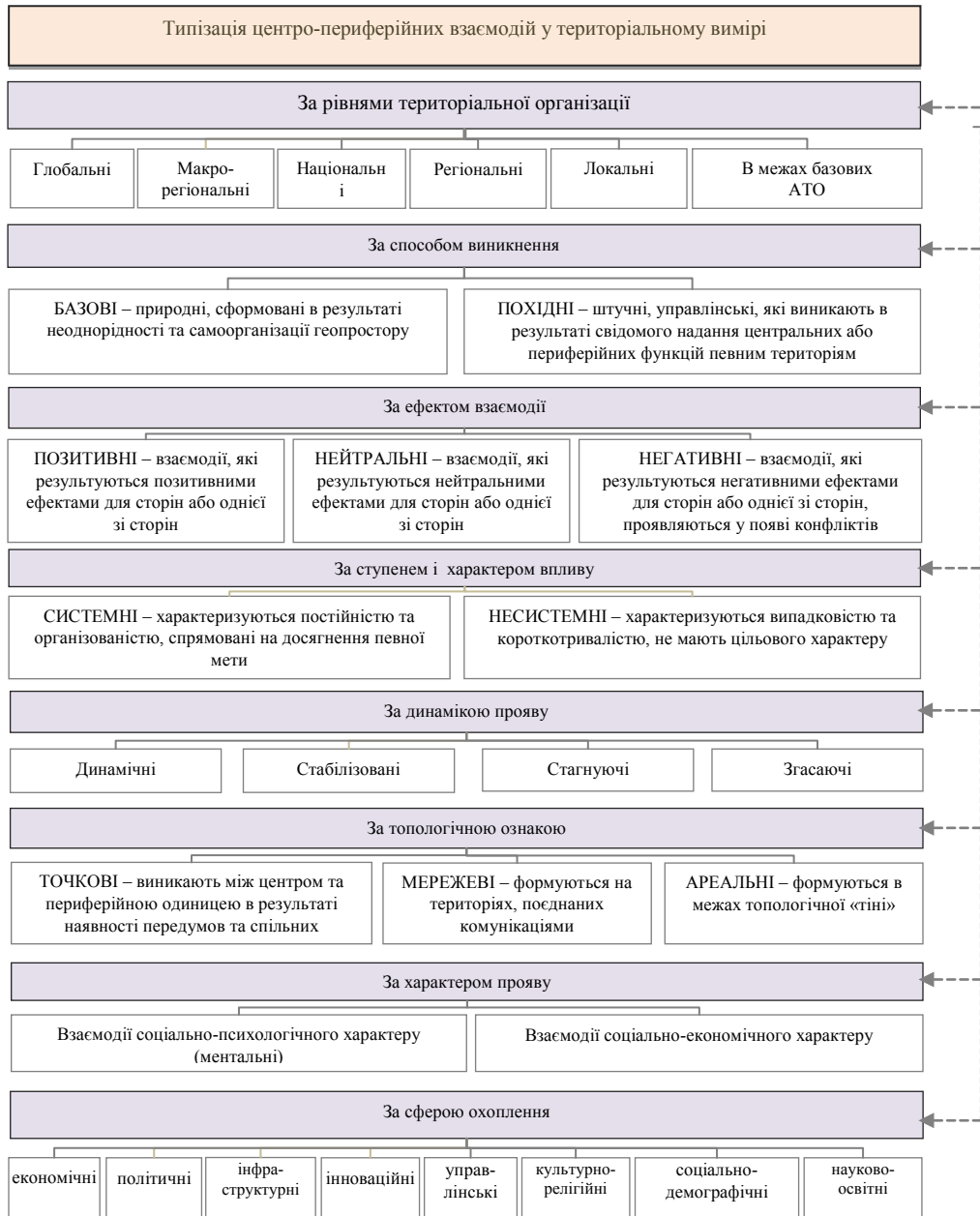

Рис. 1. Типізація центрально-периферійних взаємодій у територіальному вимірі

Джерело: сформовано автором.

територіальних одиниць в об'єднані територіальні громади. Такі громади складаються з декількох старостинських округів (які до реформи були окремими самостійними адміністративно-територіальними одиницями з органами самоврядування) та центру громади. Відтак водночас з формуванням об'єднаних територіальних громад відбувається формування і розвиток центрально-периферійних взаємодій центру громади з її периферією як наслідок свідомого надання відповідних функцій конкретним територіям.

Розмежування центр-периферійних взаємодій на базові та похідні дозволяє продемонструвати, що в умовах розвитку державності у соціально-економічній організації геопростору центри здебільшого виділяються не шляхом геометричної центрованості зон, а завдяки їх виділенню в контексті визначення адміністративно-територіального устрою в країні. Водночас це виступає і чинником формування периферійних зон.

Цікавим у контексті обраного напрямку дослідження є поділ центр-периферійних взаємодій за ступенем і характером впливу на системні та несистемні, що дозволить акцентувати увагу на результатах політики регіонального розвитку та втілення стратегій розвитку територій.

Окремо варто зупинитися і на поділі центр-периферійних взаємодій за характером прояву. Так, взаємодії соціально-економічного характеру проявляються та логічно описуються сучасними концепціями регіонального розвитку та суспільно-географічного аналізу, якими обґрунтована закономірність між-територіальних диспропорцій та соціально-економічної диференціації регіонів. Натомість взаємодії соціально-психологічного характеру (ментальні) формуються в умовах «консервації» територій як периферійних унаслідок перерозподілу на користь центру людських, матеріальних, фінансових, інформаційних ресурсів. Такий перерозподіл спричинений передовсім ментальними установками на рівні суспільства щодо переваг центру порівняно з периферією. Це, зокрема, проявляється в умовах «залучення» центром людських ресурсів кращої якості з периферії. «Території, що багаторічно характеризуються суспільством як периферійні, є менш атрактивними для суспільства, і в ситуації вибору рішення, як правило, складається не на їх користь» [14, с. 24], що призводить до закріплення цих територій у своїх характеристиках та формування проблеми ментального несприйняття імпульсів з центру.

Висновки. На основі дослідження теоретичних засад визначення центр-периферійних взаємодій в умовах соціально-економічної диференціації регіонального розвитку можна зробити такі висновки.

1. Центр-периферійні взаємодії в регіоні слід розглядати як процес безпосереднього або опосередкованого взаємного впливу центру та периферії в умовах просторової нерівності та соціально-економічної диференціації регіонального розвитку, який характеризується циклічною причинною залежністю сторін та результується зміною динаміки їх розвитку.

2. Центр-периферійні взаємодії виникають як результат самоорганізації геопростору, який характеризується багаторівневістю та ієрархічністю. У цьому контексті виділено подвійну природу центр-периферійних взаємодій: топологічну (просторова диференціація місць забезпечує їх ієрархію та впорядкованість) та метричну (у процесі розвитку топологічні «центр-периферія» змінюються під впливом різних чинників).

3. Основними суб'єктами формування центр-периферійних взаємодій є центр і периферія. Різниця між ними полягає у специфічних властивостях кожного, зокрема: 1) наявності структурного розриву як наслідку різночасового та хвилеподібного розповсюдження інновацій; 2) різновекторності впливів та інтеграційних процесів; 3) ступені диверсифікованості суспільної структури та соціально-економічних функцій.

4. За результатами узагальнення наукових напрацювань з питань формування та розвитку центр-периферійних взаємодій розширено типізацію цього суспільно-географічного явища, що дозволить полегшити вивчення його розвитку на різних рівнях територіальної організації та сприятиме спрощенню аналізу в умовах сучасних реформ в Україні.

Для України особливо актуальним є дослідження розвитку цих процесів в умовах децентралізаційних змін, що можна пояснити як потребою систематизації та поглиблення теоретичних засад розвитку центр-периферійних взаємодій, так і практичною значимістю цієї проблематики, зокрема в частині активізації центр-

периферійних взаємодій у регіоні в умовах адміністративно-фінансової децентралізації за участю міст обласного значення та в об'єднаних територіальних громадах, враховуючи системні трансформації в економіці та державному управлінні.

Список використаних джерел

1. Пилипенко І. О. Загальна характеристики методів суспільно-географічного аналізу систем типу «центр-периферія». *Часопис соціально-економічної географії*: зб. наук. пр. 2014. Вип. 17(2). С. 47-50.
2. Маруняк Є. О. Територіальне (просторове) планування: зміст, еволюція та основні сучасні напрями. *Український географічний журнал*. 2014. № 2. С. 22-31.
3. Мезенцев К. В., Підгрушний Г. П., Мезенцева Н. І. *Регіональний розвиток в Україні: суспільно-просторова нерівність і поляризація*: монографія. К.: Принт Сервіс, 2014. 132 с.
4. Грицай О. В., Иоффе Г. В., Трейвиш А. И. *Центр и периферия в региональном развитии*. М., Наука, 1991. 168 с.
5. Підгрушний Г. П., Денисенко О. О. Київ та прилегла територія в системі центр-периферійної взаємодії. *Український географічний журнал*. 2013. № 1. С. 27-34.
6. Дністрянський М. Периферійність соціального розвитку віддалених депресивних районів України як чинник електоральної активності населення. *Вісник Львівського університету. Серія: Географічна*. 2007. Вип. 34. С. 83-89.
7. Тимошик Я. М. Дихотомія «центр-периферія» в концепції державотворення Стейна Роккана. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Питання політології*. 2009. № 839. С. 66-72.
8. Роккан С. Урвін Д. В. Політика територіальної ідентичності: дослідження по європейському регіоналізму. *Логос*. 2003. № 6. С. 117-132.
9. Крестовська Н. М. Правовий вимір незавершеної урбанізації в Україні. *Правове життя сучасної України*: матеріали міжнар. науково-практичної конференції, присв. ювілею академіка С. В. Ківалова: у 2-х томах. Одеса: Юридична література, 2014. Т. 2. С. 35-37.
10. Мельничук О. С. Периферія у сучасній українській державі та її правове оформлення. *Правова держава*: щоріч. наук. пр. 2015. № 19. С. 24-29.
11. *Метрополійні функції великих міст України: потенціал розвитку та перспективи реалізації*: монографія / НАН України. ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долішнього НАН України»; наук. ред. М. І. Мельник. Львів, 2016. 552 с.
12. Козирева О. В., Козирева А. К. Дослідження підходів до визначення центр-периферійних відносин між регіонами країни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Вип. 13(1). С. 124-129.
13. Пилипенко І. О. Систематика периферій у суспільній географії. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Географія*. 2009. Вип. 19. С. 141-147.
14. Пилипенко І. О. Механізми формування суспільно-географічних периферій в контексті динамічних концепцій регіонального розвитку. *Культура народів Причорномор'я*. 2009. № 162. С. 23-27.

References

1. Pylypenko, I. O. (2014). Zahal'na kharakterystyka metodiv suspil'no-geohrafichnoho analizu system typu «sentr-peryferiya» [General characteristics of methods of socio-geographical analysis of systems of center-periphery type]. In *Chasopys sotsial'no-ekonomichnoyi heohrafy [Journal of Socio-Economic Geography]*: Vol. 17 (pp. 47-50). [in Ukrainian].
2. Marunyak, Ye. O. (2014). Terytorial'ne (prostoro)ve planuvannya: zmist, evolyutsiya ta osnovni suchasni napryamy [Territorial (spatial) planning: content, evolution and main modern trends]. *Ukrayins'ky heohrafichnyy zhurnal – Ukrainian Geographical Journal*, 2, 22-31. [in Ukrainian].
3. Mezentsev, K. V., Pidhrushnyi, H. P., & Mezentseva, N. I. (2014). *Rehional'nyy rozvytok v Ukraini: suspil'no-prostorova nerivnist' i polyaryzatsiya [Regional development in Ukraine: social-spatial inequality and polarization]*. K.: Print Servis. [in Ukrainian].
4. Gritsay, O. V., Ioffe, G. V., & Treyvish, A. I. (1991). *Tsentr i periferiya v regional'nom razvitii [Center and periphery in regional development]*. Moscow: Science. [in Russian].
5. Pidhrushnyy, H. P., & Denysenko, O. O. (2013). Kyiv ta prylehla terytoriya v systemi tsentro-peryferiynoyi vzyemodiyi [Kyiv and adjacent territory in the system of centrifugal interaction]. *Ukrayins'ky heohrafichnyy zhurnal – Ukrainian Geographical Journal*, 1, 27-34. [in Ukrainian].
6. Dnistrianskyy, M. (2007). Peryferiynist' sotsial'noho rozvytku viddalenykh depresyvykh rayoniv Ukrainy yak chynnyk eklektoral'noyi aktyvnosti naselennya [Periphery of social development of remote depressed areas of Ukraine as a factor of electoral activity of the population]. *Visnyk L'vivs'koho universytetu. Seriya: Heohrafichna – Bulletin of the University of Lviv. Series: Geographical*, 34, 83-89. [in Ukrainian].
7. Tymoshyk, Ya. M. (2009). Dykhotomiya «sentr-peryferiya» v kontseptsiyi derzhavotvorennya Steyna Rokkana [The center-periphery dichotomy in the concept of state formation by Stein Rokkan]. In *Visnyk Kharkivs'koho natsional'noho universytetu imeni V. N. Karazina. Seriya: Pytannya politolohiyi [Kharkiv University Bulletin. Series: Questions of political science]*: Vol. 839 (pp. 66-72). [in Ukrainian].

8. Rokkan, S., & Urvin, D. V (2003). Politika territorial'noy identichnosti: issledovaniya po yevropeyskomu regionalizmu [The politics of territorial identity: studies on European regionalism]. *Logos – Logos*, 6, 117-132. [in Russian].
9. Krestovska, N. M. (2014). Pravovyy vymir nezavershenoyi urbanizatsiyi v Ukraini [Legal dimension of unfinished urbanization in Ukraine]. In *Pravove zhyttya suchasnoyi Ukrainy [The legal life of modern Ukraine]: Proceedings of the International scientific-practical conference, dedicated to anniversary of Academician S. V. Kivalov: Vols 2. Vol. 1. Odessa: Legal Literature. (pp. 35-37). [in Ukrainian].*
10. Melnychuk, O. S. (2015). Peryferiya u suchasnyy ukrayins'kiy derzhavi ta yiyi pravove oformlennya [Periphery in the modern Ukrainian state and its legal formulation]. In *Pravova derzhava [Constitutional state]: Vol. 19 (pp. 24-29). [in Ukrainian].*
11. Melnyk, M. I. (Ed.) (2016). *Metropoliyni funktsiyi velykykh mist Ukrainy: potentsial rozvytku ta perspektyvy realizatsiyi [Metropolitan functions of large cities of Ukraine: development potential and prospects for realization].* Lviv: Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine. [in Ukrainian].
12. Kozryyeva, O. V., & Kozryyeva, A. K. (2017). Doslidzhennya pidkhodiv do vyznachennya tsentr-peryferiynykh vidnosyn mizh rehionamy krayiny [Investigation of approaches to determining the center-peripheral relations between regions of the country]. *Naukovyy visnyk Uzhhorods'koho natsional'noho universytetu. Seriya: Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove hospodarstvo – Uzhorod National University Herald. Seies: International economic relations and world economy*, 13, 124-129. [in Ukrainian].
13. Pylypenko, I. O. (2009). Systematyka peryferiyi u suspil'niy heohrafiyi [Systematics of peripherals in social geography]. *Naukovi zapysky Vinnyts'koho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Mykhayla Kotsyubyns'koho – Scientific Notes of Vinnytsya state pedagogical university named after Mykhaylo Kotsyubynsky. Series: Geography*, 19, 141-147. [in Ukrainian].
14. Pylypenko, I. O. (2009). Mekhanizmy formuvannya suspil'no-heohrafichnykh peryferiy v konteksti dynamichnykh kontseptsiy rehional'noho rozvytku [Mechanisms of formation of socio-geographical periphery in the context of dynamic concepts of regional development]. *Kul'tura narodov Prichernomor'ya – Culture of the peoples of the Black Sea region*, 162, 23-27. [in Ukrainian].

Patytska Kh. O. Theoretical bases of determination of center-peripheral interactions in the conditions of socio-economic differentiation of regional development.

Lowering the level of spatial socio-economic disparities of territorial development and ensuring the high living standards for population and business environment development are the main key tasks in terms of reforming the administrative and territorial regulation and financial decentralization in Ukraine. This raises the issue of the center and periphery interactions among the dominant ones in the conditions of the socio-economic space development of the country and requires delineation of the influence zones of the centers and activating features of adaptive and stimulating roles, which they perform as “growth poles” and innovative shifts generators in territorial development. The methodological apparatus of the research consists of the general scientific methods for the development of theoretical and methodological foundations of the central and peripheral interactions in the region and the system approach for identification of social benefits of conceptual priorities in the center and periphery interactions in conditions of administrative and financial decentralization. The scientific approaches to the definition of categories “center-periphery” are investigated. The need to outline the dual nature of center-periphery interactions as a phenomenon is emphasized. The comparative characteristics of the center, the semi-periphery, and the periphery are presented. The essence of the center-peripheral interactions in the region is defined as a process of direct or indirect mutual influence of the center and the periphery in the conditions of spatial inequality and socio-economic differentiation of regional development. The classification of the center-periphery interactions in the territorial dimension is proposed. Further research suggests focusing on the substantiation of theoretical and methodological foundations of center and periphery interactions and levels of such interaction in the region in terms of administrative and financial decentralization.

Keywords: center-peripheral interactions, region, center, periphery, socio-economic differentiation of regional development.

Патицька Христина Олегівна – кандидат економічних наук, науковий співробітник відділу регіональної фінансової політики ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України» (e-mail: pelechata@meta.ua, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2871-7540>).
Patytska Khrystyna Olehivna – Ph.D. (Econ.), Researcher of the Department of regional financial policy of the Dolishniy Institute of Regional Research of NAS of Ukraine.

Надійшло 20.01.2020 р.